
КИТАЙ ТА ЙОГО СУСІДИ

“ПИТАННЯ ЕТНІЧНИХ КИТАЙЦІВ” В ІНДОНЕЗІЇ ТА МАЛАЙЗІЇ: РІЗНІ ПІДХОДИ – РІЗНІ РЕЗУЛЬТАТИ

С. В. Жеребчук

Після повалення режиму Сукарно в 1965 році Індонезією прокотилася хвиля анти-китайських заворушень. Тисячі етнічних китайців були вбиті у повстаннях або зазнали серйозних матеріальних збитків. Майже усі дослідники того періоду, сходяться на думці, що ініціатором анти-китайських заворушень був генерал Сухарто.

Чотири роки по тому, сусідня Індонезії країна, Малайзія, також зіткнулася з серйозними етнічними конфліктами між корінною більшістю і китайською меншиною. У ході загальних виборів, що відбулися в 1969 році, етнічні китайці отримали більшість місць у виборчих округах в Куала-Лумпурі. Тисячі китайців святкували свою перемогу на виборах в столиці, що призвело до жорстких зіткнень з бумі путра (корінним населенням). Дуже швидко вуличні заворушення переросли в етнічні зіткнення в ряді міст півострова Малакка. Як і в Індонезії, в Малайзії китайська меншина також займала домінуюче становище в сфері економіки. Саме це домінування було причиною неприязні з боку корінного малайського населення.

Після заворушень і зіткнень, етнічні китайці в Індонезії та Малайзії зрозуміли, що необхідно кординально змінити форму відносин з корінним населенням. В Індонезії китайські бізнесмени намагалися встановити дружні відносини з пересічними індонезійцями, в той час як в Малайзії, китайська меншина зміцнювала відносини з малайською правлячою партією. Саме різниця в підходах до врегулювання міжетнічного конфлікту призвела до різних результатів, що чітко можна було простежити під час кризи 1997 – 1998 років.

У ході свого дослідження, автор використав історичний та порівняльний методи. Порівняльний метод є одним із найважливіших у суспільних науках. Науковці виходять з того, що чим більше явищ порівнюються, тим більша ймовірність того, що причини даних явищ можуть бути виявлені і узагальнені. У соціологічних дослідженнях політичних подій і процесів часто використовуються порівняння з аналогічними подіями і процесами в інших контекстах [Burnham 2004, 55]. Таким чином, порівняльний метод дає змогу визначити основні особливості певних явищ та подій.

Способи застосування порівняльного аналізу

В принципі можна говорити про два види порівняльних конструкцій дослідження:

- 1) Порівняння різних предметів або явищ – зустрічається даний спосіб переважно в політологічних дослідженнях.
- 2) Порівняння близьких предметів або явищ – даний спосіб порівняння більш широко використовується науковим співтовариством.

На відміну від першого способу, другий передбачає порівняння більше двох предметів, випадків або явищ, що досліджуються і є аналогічними по своїй суті. [Burnham 2004, 63].

Змінні (або фактори), які використовуються при порівняльному аналізі можна розділити на три категорії: залежні змінні, незалежні змінні і контрольовані змінні. Відповідно до логіки таких конструкцій, можна зробити висновок, що незалежна змінна має вплив на залежну змінну. Це означає, що чим більше спільних рис мають явища або предмети, які досліджуються, тим легше можна бути знайти змінні, які відрізняються, а отже і простежити причини даних змін. [Smith-Doerr 2005, 12].

Причини вибору Малайзії та Індонезії як прикладів використання порівняльного методу

Автором було обрано Малайзію та Індонезію як приклад використання порівняльного методу в історичних дослідженнях. Такий вибір був здійснено не випадково. Індонезія та Малайзія схожі як в соціальному та культурному, так і в політичному аспектах: домінування мусульманського суспільства, схожість мов, колонізація європейськими країнами в минулому, членство в АСЕАН і т. д. Крім того є ще один дуже важливий аспект, характерний для обох країн, - китайська меншість, яка володіє більшістю національних багатств.

Подібності у політичній сфері

1. Перебування при владі сильного політичного лідера. З 1968 року по 1998 рік при владі в Індонезії перебував президент Сухарто. При задекларованій демократії, режим Сухарто навряд чи можна вважати демократичним. Уся повнота влади перебувала в одних руках і, крім того, на всіх державних посадах переважали військові. У Малайзії з 1981 року до влади прийшов Махатхір бін Мохаммад. Незважаючи на прогресивні реформи, яким країна завдячує розквітом, прем'єр-міністр використовував авторитарні методи управління. Як і в Індонезії, влада була жорстко централізована.

2. Антикомуністичні настрої та анти-китайська політика. Обидві країни виступили фундаторами АСЕАН. В організації вони вбачали гарантію нерозповсюдження комуністичного впливу в Південно-Східній Азії під час холодної війни. Країною-загрозою, яка і поширює комуністичний вплив, вважався Китай. Крім того, в обох країнах китайська меншість контролювала переважну більшість природних багатств, що дало поштовх анти-китайській політиці.

Подібність у політиці щодо китайської бізнесової еліти

1. Домінація етнічної китайської меншини в економічній сфері. Китайські бізнесові структури досить широко були представлені в обох країнах. Вони мали значний вплив на прийняття політичних рішень, створили цілі транснаціональні компанії. [Granovetter 1985, 143]. Так, на 1990 рік етнічні китайці становили 28% від загального населення Малайзії, а володіли 45.5 % національних багатств країни. [Gomez 2001, 62]. В Індонезії китайська меншина становила всього 3 % від усієї кількості населення, але володіла понад 70 % національних багатств. [Maskie 1999, 187].

2. Власний бізнес – як пріоритет серед китайської національної меншості. В обох країнах Південно-Східної Азії китайське населення майже ніколи не займало посад службовців, вчителів, лікарів, обслуговуючого персоналу, вона завжди було орієнтоване на створення та розвиток власного бізнесу. Причинами такої ситуації можна вважати мізерну можливість ведення бізнесу на батьківщині та сприяння місцевих влад у розвитку власного бізнесу на перших етапах державобудівництва. [Granovetter 1985, 149].

Особливості взаємодії політичної та бізнесової еліти

Приклад Малайзії

Після другої світової війни, коли Малайзія здобула незалежність, для захисту своїх інтересів китайський капітал створив Малайсько-Китайську асоціацію [Gomez 2001, 65]. Протягом перших років незалежності був досягнутий негласний компроміс між малайським та китайським населенням: китайці зосереджують у своїх руках економіку державу, але за жодних обставин не втручаються в політичні справи, тоді як малайці мають виключне право формувати політику держави. Такий розподіл можна вважати поділом сфер впливу між двома провідними партіями Малайзії МКА та UMNO. МКА ідентифікувала себе як групу, яка відстоює права та інтереси китайської бізнесової еліти, в той час як UMNO була провідною політичною партією, яка представляла інтереси корінного малайського населення. Ці дві групи представляли дуже різні інтереси, а тому співпраця між ними не мала ні спільної, ні регулярної бази.

Конфронтація на етнічному підґрунті 1969 року була поворотним пунктом, що змусив малайські правлячі еліти провести докорінні перетворення в політичній та економічній сферах. Лідери китайської етнічної меншини бачили лише два шляхи виходу з кризи: згуртуватися у боротьбі проти нової політики або розробити більш гнучкий підхід до етнічної політики з боку правлячих кіл. [Lee 2000, 209]. Але ні політичні еліти Малайзії, ні її корінне населення не були зацікавлені в налагодженні діалогу. Лідери китайської партії розуміли, що малайське населення опинилося у вигіднішому положенні зокрема і завдяки згуртованості та активності UMNO. Президент МКА Тан Сю Сін ініціював реформу своєї політичної партії беручи за основу приклад партії малайської більшості. [Wanandi 1999, 210].

Для досягнення своїх цілей, китайська партія вирішила зміцнити свої зв'язки з усіма національностями, які були представлені в Малайзії. Спільно з UMNO та МІК (Малайським індійським конгресом), МКА сформувало коаліцію названу Barisan Nasional (Національний фронт), з метою сприяння міжетнічної співпраці. Така співпраця була вигідною обом сторонам. Так, китайська партія спиралася на UMNO у вирішенні політичних питань, а малайська партія використовувала фінансові ресурси китайського бізнесу. [Gomez 2001, 66].

Окрім взаємних політичних та економічних вигод, Національний фронт виступав у ролі міжетнічної платформи для вирішення спірних питань. Наприклад, починаючи з середини 1970-х років правляча партія розпочала так звану нову економічну політику, метою якої було розподіл ресурсів між трьома найбільшими етносами Малайзії – китайцями, малайцями та індусами. В цілому, завдяки консультацій на базі Національного фронту, вдалося досягти консенсусу між етнічними групами [Wanandi 1999, 133].

Так чи інакше, з моменту заснування Національного фронту, багато проблем було вирішено саме завдяки їх обговоренню та вивченню. І саме завдяки вирішенню міжетнічних суперечок вдалося досягти успіхів в економічній політиці. Китайський бізнес бачив вигоду для себе у підтримці даної політики, а отже не боявся стимулювати ріст економіки.

Можна зробити висновок, що етнічні відносини в Малайзії в більшості випадків перебували в конституційному полі. Будь-які проблеми вирішувалися шляхом переговорів та досягнення консенсусу. Необхідно також зазначити, що питання вирішувалося спочатку всередині китайської общини, досягалося певне рішення, а лише потім з цим питанням виходили на загальнонаціональний рівень.

Приклад Індонезії

Після повалення режиму Сукарно, посаду обійняв генерал Сухарто на довгі 32 років. Період перебування при владі Сухарто було названо з подачі самого президента Новий порядок.

На відміну від Малайзії, проблеми між правлячою елітою та китайським бізнесом вирішувалися у зовсім інший спосіб. Будь-які рішення політичного чи економічного характеру залежали лише від рішень президента Сухарто.

Лім Ші Лонг та Боб Хасан (сподвижник Кіан Сана) найкращі приклади такого стану справ в індонезійському суспільстві. Сухарто та Лім були давніми друзями. У 50-х роках майбутній президент був лише лейтенантом, а Лім володів невеликим бізнесом. Після приходу до влади Сухарто, невеличкий бізнес Ліма переріс у бізнес-імперію, яка не раз спонсорувала особисто Сухарто та правлячу партію Голкар. У середині 70-х років, коли влада Сухарто в країні стала одноособною та беззаперечною, Лім став найбагатшою людиною в державі. А у 80-х роках усі фінансові можливості сім'ї індонезійського лідера були зосереджені в холдинзі Ліма [Vatikiotis 1998, 14].

Історія Боба Хасана дуже схожа з Лімом Ші Лонгом. Боб Хасан був задіяний у благодійному фонді Сухарто, що дало змогу ще одному другу президента казково розбагатіти [Vatikiotis 1998, 14].

Зв'язки Лім – Сухарто та Хасан – Сухарто демонструють два важливі аспекти індонезійської політики та економіки:

1) Високий ступінь залежності підприємців від волі уряду.

2) Діяльність будь-яких бізнес груп зазнавала втручання державних структур [Diao 2001, 132].

У більшості дослідників цього явища зустрічається думка, що зв'язки китайського бізнесу з владою стало вирішальним фактором розквіту китайських підприємств [Diao 2011, 142].

З середини 80-х років Лім та Хасан стали найближчими соратниками президента, а час, який він витрачав з ними у грі в гольф, був набагато більший, ніж той час, який Сухарто приділяв своїм міністрам [Vatikiotis 1998, 15].

Цікавим лишається той факт, що під час захоплення влади та в подальшому президент Сухарто здійснював антикитайську політику. Багато китайських бізнесменів зазнали утисків. Весь срок перебування Сухарто при владі китайський бізнес почувався вразливим та охоче обмінював значні кошти на лояльність уряду [Vatikiotis 1998, 50].

Звичайно не усім китайським бізнесменам так щастило, як Ліму або Хасану, які мали прямий доступ до президента та користувалися його всестороннім покровительством. Тим бізнес структурам, яким пощастило менше, довелося шукати посередників між ними та урядом [Gaffar 1999, 110].

Якщо порівняти малайську та індонезійську моделі взаємодії з китайськими бізнес структурами, то можна зробити висновок, що малайська модель надавала перевагу діалогу. Китайські бізнесмени в межах свого об'єднання мали однакові можливості. В той же час, серед китайських бізнесменів Індонезії доступ до правлячого ресурсу мала обмежена кількість осіб, які лише завдяки особистим зв'язкам з правлячою елітою та спонсоруванню урядових осіб змогли домогтися економічного благополуччя.

Як зазначалося раніше у тій моделі відносин, яка склалася в Індонезії, ядро становив президент Сухарто, який розподіляв усі блага та ресурси. Така система склалася також через саму традиційну культуру відносин. Патріархальна тради-

ція в Індонезії виникла ще в феодальну епоху і мало змінилася до початку 21 століття. Відповідно до політичних та соціальних традицій Яви мудрість є монополією правителів і саме завдяки щедрості та благодійності правителів народ був звільнений від невігластва. А корупція завжди лишалася прерогативою правителів. Тому, покірність рішенням влади – це був обов'язок китайських бізнесменів. Така система відносин була властивою для індонезійського народу та народів, які з давніх давен населяли територію острівної країни.

Економічна криза 1997 року продемонструвала нездатність подібної моделі суспільних відносин реагувати на виклики нової епохи. Уряд зрозумів, що не зможе вивести країну з кризи і, тому, почав звинувачувати саме китайських бізнесменів. 1998 року Міністр соціальних справ Сіті Нарянті Рукнама (дочка президента Сухарто) заявила, що китайський бізнес винуватий у тяжкому становищі держави, оскільки відмовляється фінансово підтримати економіку Індонезії [Robinson 1986, 56].

Через шалений тиск з боку уряду та звинувачення в економічному колапсі, китайський бізнес змушений був покинути Індонезію, що ще більше погіршило ситуацію і привело до масових заворушень та зміни правлячих еліт.

Висновки

Проаналізувавши вищесказане можна зробити наступні висновки:

1) Різниця у структурі міжетнічних відносин у Малайзії та Індонезії значно вплинула на двосторонні відносини держав. Іншими словами, різниця в механізмі прийняття політичних рішень, різниця у ставленні до схожих проблем (у нашому випадку етнічних) впливає на вирішення тих або інших міжнародних проблем. 2) Різниця у підходах до вирішення китайського питання відбилася на ситуації, що склалася внаслідок економічної кризи 1997 року. Малайська модель взаємодії з китайською меншиною була спрямована на консолідацію влади та бізнесу з метою отримання вигод обом сторонам. Тому 1997 року китайський бізнес допоміг уряду вийти з кризи майже без значних втрат для економіки. З іншого боку, жорстка позиція Індонезії щодо власного китайського населення, зосередження економічних ресурсів лише у двох-трьох руках друзів президента унеможливило допомогу бізнес структур під час фінансової кризи. 3) Довіра чи особисті зв'язки не є гарантією стабільних відносин між елітами. Як показує приклад Індонезії та Малайзії міцні та надійні зв'язки мають базуватися на здоровій взаємній вигоді сторін.

ЛІТЕРАТУРА

- Ardi Y. Indonesia Today. 2005.* – режим доступу: <http://yosef-ardi.blogspot.com/2005/04/fugitive-bankers-1-benny-suherman.html> (13. 07. 2007).
- Burnham P. Research Methods in Politics.* Hampshire, 2004.
- Diao Ai Lien. Indonesia in Chinese Business in Southeast Asia.* London, 2011.
- Gaffar A. Politik Indonesia: Transisi Menuju Demokras.* Yogyakarta, 1999.
- Gomez E. T. Malaysia in Chinese Business in Southeast Asia.* London, 2011.
- Granovetter M. Economic Action and Social Structure: the Problem of Embeddedness // American Journal of Sociology, 1985, Vol. 91, Issue 3.*
- Lee Kam Hing. The Chinese in the Malaysian Political System* New York, 2000.
- Mackie J. Tackling 'the Chinese Problem' in Post-Soeharto Indonesia: Renewal or Chaos?* Singapore, 1999.
- Mulia S. Indonesia Dalam Era Reformasi / Mulia S. Jakarta: the Voice of Indonesian Chinese Magazine, 2005.*

Pennings P. Doing Research in Political Science: An Introduction to Comparative Methods and Statistics. London, 1999.

Robinson R. Indonesia: the Rise of Capital. Sydney, 1986.

Smith-Doerr. Networks and Economic Life // **The Handbook of Economic Sociology.** Princeton, 2005.

Vatikiotis M. R. J. Indonesia Politics under Suharto. London, 1998.

Wanandi S. The Post-Soeharto Business Environment in Post-Soeharto Indonesia: Renewal or Chaos? Singapore, 1999.

Whitley R. The Social Construction of Organization and Markets: the Comparative Analysis of the Business Recipes. Princeton, 2011.

Yang T.-R. E. Power Shifting and Racial Violence: Anti-Chinese Riots in Indonesian Modern History. Hong Kong, 2001.